

BUHÂRÎ, Ali Şah b. Muhammed

(على شاه بن محمد البخارى)

Ali Şah b. Muhammed
b. Kâsım el-Buhârî**XIII. yüzyıl astrologlarından.**

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Daha çok Alâeddin veya Alâ el-Münev-cim olarak tanınır. *Eşcâr u Esmâr* adlı eserinde verilen bilgilerden anlaşılacağına göre babası Muhammed Semerkant do-laylarında ticaretle uğraşmaktaydı. Ali Şah otuz altı yaşında iken 659 (1261) yı-lında Buhara'ya döndüğünü söylediği-ne göre 623 (1226) yılında doğduğu an-laşılmaktadır. İlhanlı hanlarından Abaka Han'ın Buhara'yı istilâ ve tahribinden sonra (671/1273) on yıldan fazla yaşa-dığı bu şehri terketmek zorunda kalan Ali Şah Bağdat'a gitti ve orada on beş yıl kaldı. Ali Şah yazdığı bir kaside ile Aba-ka'nın Buhara'da yaptığı tahribatı, zu-lüm ve işkenceyi dile getirdi. Çok zaman-dır hacca gitmek arzusuyla tutuştuğu halde buna imkân bulamamış ve niha-yet 690 (1291) yılına doğru muhtemelen hacca gitmek üzere Bağdat'tan ayrılmış-tı. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemek-le beraber adı geçen eserini 700 (1301) yılında yazmış olması, o tarihte hayatta olduğunu ve yetmiş beş yaşlarında bu-lunduğunu göstermektedir.

Eserleri. Ali Şah'ın astrolojiden başka şiir ve müzikle de ilgilendiği ve bir di-van meydana getirdiği anlaşılmaktadır. Bugüne intikal etmiş üç Farsça eseri şun-lardır: 1. *Eşcâr u Esmâr*. Abaka Han'ın Buhara'yı istilâ edişinden on beş yıl sonra kaleme alınan ve beş bölümden olu-şan bu eser astrolojiye dair olup vezir Şemseddin Muhammed b. Seyfeddin Ah-med Şah b. Bedreddin Mübârek Şah'a it-haf edilmiştir (yazma nüshaları için bk. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1964; Ayasofya, nr. 2688, 2795; Beyazıt Devlet Ktp., nr. 2264; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2776, 2777). Bu eser *Şemer-i Şecere-i Nücûm* adıyla basılmıştır (Leknev 1903). 2. *Ahkâmü'l-âvâm*. Astrolojiye ilgili olan bu eser muhtemelen 690 (1291) yılından biraz sonra yazılmıştır (yazma nüshaları için bk. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1966; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2767). 3. *el-Umdetü'l-İlhâniyye. Zic-i Şâhî* adıyla da bilinen bu eser, Nasîrüddin-i Tûsî ta-rafından hazırlanan *Zic-i İlhâni*'nin bir özeti mahiyetindedir (eserleri ve bunların diğer yazma nüshaları hakkında geniş bil-gi için bk. Storey, II/1, s. 61-62).

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, I, 68; II, 969; Suter, *Die Math-ematiker*, s. 161; Storey, *Persian Literature*, II/1, s. 1, 59, 61-62; D. Pingree, "Alişâh al-Bo-kârî", *Etr*, I, 887.

SARGON ERDEM

BUHÂRÎ, Burhâneddin

(bk. BURHÂNEDDİN el-BUHÂRÎ).

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmâil

(محمد بن إسماعيل البخارى)

Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil
b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî
(ö. 256/870)

Kur'an-ı Kerim'den sonra
en güvenilir kitap kabul edilen
el-Câmi u's-şâhîh adlı
eseriyle tanınmış büyük muhaddis.

13 Şevval 194 (20 Temmuz 810) Cuma gününü Buhara'da doğdu. Dedesinin de-desi olan Berdizbeh Mecûsî idi. Onun oğlu Mugîre, Buhara Valisi Cu'feli Ye-mân vasıtasıyla müslüman oldu. Buhârî bundan dolayı Cu'fî nisbesiyle de anıl-mıştır. Dedesi İbrâhîm hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber babası İs-mâil'in Mâlik b. Enes ve Abdullah b. Mü-bârek gibi âlimlerden hadis öğrenen bir kişi olduğu bilinmekte ve Buhârî henüz çocukken vefat ettiği, hadise dair ba-zı kitaplarının oğluna intikal ettiği an-laşılmaktadır. Annesinin ise duası mak-bul dindar bir kadın olduğu zikredilmek-tedir.

Buhârî 10 yaşına doğru Muhammed b. Selâm el-Bikendî, Abdullah b. Muham-med el-Müsnedî gibi Buharalı muhad-dislerden hadis öğrenmeye başladı. On bir yaşlarında iken hocası Dâhilî'nin ri-vayet sırasında yaptığı bazı hataları tas-hih etmesiyle dikkatleri çekti. On altı ya-şına geldiği zaman İbnü'l-Mübârek ve Vekî b. Cerrâh'ın kitaplarını tamamen ezberlemişti. Bu sırada annesi ve karde-şi Ahmed ile birlikte hacca gitti. Hac son-rası onlar memleketlerine döndükleri halde Buhârî Mekke'de kaldı ve Hallâd b. Yahyâ, Humeydî gibi âlimlerden ha-dis tahsil etti. Daha sonra bu maksatla ilim merkezlerini dolaşmaya başladı. Bu merkezler alfabetik olarak şöyle sırala-nabilir: Bağdat'a sekiz defadan fazla git-ti ve her seferinde Ahmed b. Hanbel ile görüşüp ondan faydalandı. Basra'ya dört veya beş defa gitti; orada Ebû Âsım en-Nebîl, Ensârî diye tanınan Basra ka-dısı Muhammed b. Abdullah ve Haccâc

b. Minhâl gibi muhaddislerden istifade etti. Mekki b. İbrâhîm, Kuteybe b. Saîd vb. âlimlerden hadis dinlemek için Belh'e birkaç defa gitti ve Belhliler'in isteği üzerine onlara kendilerinden ilim tahsil ettiği 1000 hocadan birer hadis yazdır-dı. Dimaşk'ta Ebû Müshir'den hadis öğ-rendi. Hicaz'da altı yıl kaldı. Humus'a git-ti. Küfe'ye birçok defa seyahat ederek Âdem b. Ebû İyâs, Ubeydullah b. Mûsâ, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn gibi muhad-dislerden hadis dinledi, Medine'de İs-mâil b. Ebû Üveys, Merv'de Abdân b. Os-man, iki defa gittiği Mısır'da Saîd b. Ebû Meryem, Abdullah b. Yûsuf ve Asbağ b. Ferec gibi hocalardan hadis tahsil et-ti. İlk defa 209'da (824), son olarak da 250'de (864) gittiği ve beş yıl süreyle ha-dis okuttuğu Nîşâbur'da Yahyâ b. Yah-yâ el-Minkarî gibi hadis hâfizlarından hadis faydalandı. Buhârî kendilerinden hadis yazdığı muhaddislerin sayısının 1080 olduğunu söyler (Zehebî, *A'âmü'n-nübela*, XII, 395). Tek nüshası İrlanda'da bulunan (Chester Beatty, nr. 5165/1, 11 varak) İbn Mende'ye (ö. 395/1005) ait *Tesmiye-tül-meşâyih ellezîne yervî anhüm el-İmâm Ebû Abdillâh Muhammed b. İs-mâ'îl el-Buhârî* adlı eserde, Buhârî'nin *el-Câmi u's-şâhîh*'te rivayette bulun-duğu hocalarından 309 muhaddisin adı, yaşadıkları şehirler ve ölüm tarihleri ve-rilmektedir (A. J. Arberry bu risâleyi ta-nıttıktan sonra söz konusu muhaddislere ait listeyi İngilizce olarak yayımlamıştır [bk. bibl.]). Ancak *el-Câmi u's-şâhîh*'teki rivayetlerin Buhârî'nin derlediği yüz bin-lerce hadisin pek az bir bölümünü teşkil ettiğini de gözden uzak tutmamalıdır. Meşhur talebesi Firebrî, *el-Câmi u's-şâhîh*'i Buhârî'den 90.000 talebenin din-lediğini söylemektedir. En tanınmış di-ğer talebeleri ise İmam Müslim, Tirmi-zî, Ebû Hâtim, Ebû Zür'a er-Râzî, Mu-hammed b. Nasr el-Mervezî, Sâlih Ce-zere, İbn Huzeyme gibi muhaddislerdir.

Buhârî'nin uzun seyahatleri sonunda derlediği hadislerle geniş bir kütüpha-ne meydana getirdiği ve seyahatleri es-nasında kitaplarını imkân nisbetinde ya-nında taşıdığı anlaşılmaktadır. Cüriyesi-nin, odasında adım atacak yer bulunma-dığından şikâyet etmesi, bir gece uyuy-mayıp o güne kadar yazdığı hadisleri he-sapladığını ve senedleri muttasıl 200.000 hadis kaydetmiş olduğunu söylemesi de bunu göstermektedir (Zehebî, *A'âmü'n-nübela*, XII, 411, 412, 452). Yazdığı ha-dislerin kitaplarda kalmayıp onları hâ-fızasına naksettiğini gösteren en iyi ör-